

Per altra banda pren accs. abstractes, com 'manera' o 'mitjà'. «Per Déu te prec / que renunciis / ses companyies / --- / si --- triaves / bé d'una en una / --- serien tals; / --- / són per natura / de rara cura / --- / lur vana *via* / no's pot trobar; / ans en la mar / --- / se trobaria / ---», JRoig (*Spill*, 7004). «Los sants passats --- tenien ja apparellades algunes coses plaents, a què's giraven en temps de temptació, e pensant qualque una d'aquelles, lo cor lexava anar la mala cogitació; e si l'om en aytals cogitacions no és veat, deu-se ocupar en qualque obra de mans, o trebaylosa, per altra *via*, o en parlar ab quiucom de coses devotes ---», Eiximenis (*Dones*, § 144, 217.6), ¹⁰ 103r2; «posà en son cor que la suportàs --- la gitàs de l'excés de la ira, e la envergonyís per altra *via*», id. (*Terç*, *NCL*, vi, 26.23).

Igal acc., de vegades, en plural: «braç o mameles / sus li posaren: / mort lo trobaren / --- / jus llur costat / --- / la brega s mou / e fort baralla, / grans crits sens falla / feren abduy / --- / tots los vchins / --- / se despertaren / --- / per moltes *vies* / fon divulgada / --- / llur tració / --- hac a fugir / --- / ans se penjà / desesperada», JRoig (*Spill*, 4880).

D'aquí la locució prepositiva *per via de* 'mitjançant': «que tu e los altres prínceps vos concordàssets en suplicar als dits vicaris que resignassen al papat ---; e puis, que's faés nova elecció, e que's levàs de carrera *per via de* compromès o de pura justícia», BMetge (*Somni* II, 73.14): «com Nòs vullam haver, *per via de* compra, un Catholicon ---» a. 1397 carta d'un príncep català (Rubió i Lluch, *Docs. Cult.*, n.º 458); «paret de pedres *per via de* tancha: maceries», JnEsteve, *Li. Eleg.* 0-2-1m; «demandar o voler cobrar los béns *per via de* justícia», OPou (*TbPu.*, 117), i ja en la *Cròn.* del Cerimoniós: «*per via de* tractament, hac-la» (113); però no n'hi ha ex. vàlid en Llull, que jo sàpiga (car *Blanq.*, § 1, no és text de Llull sinó només de l'ed. modernitzada de Val. (1536).

Bella paraula catalana és aquesta locució, elegant, planera i útil alhora, que massa hem deixat oblidada (com Fabra posava de relleu a la *Gram.* i a *Coord. i Subord.*, p. 23), i que ens estalviaria construccions i mots lletjos (p. ex. «el plet es resoldrà *per via de* sentència» i no «per fallo» o «mitjançant justícia»; «per via de tractes» preferible a «conforme a lo tractat»).

Com a abreujament de *fer via a*, i *fer via de*, es va dir *fer-ne via*, *fer-ne molta via*, que per tant prengué el sentit de 'anar, de pressa, cap (a un lloc)': «*fes via*, que és tard!», Goigs de St. Llop, Bna. fi S. xviii (*DAG.*); mall. «*fer via*: caminar, anar aviad, *fer poca via* un barco: estar a la capa; *fassem via*: acabem», *DFgra.*; «*fer via* a bell trot» Val., Mall. Cf. Ilgd. *d'a vio* «en hâte, sur le champ» que el *TdF* exemplifica en BFlouret d'Agde. «(Que en *facin*) *avia*» és vulgar barceloní; convé dir q. en f. *via*.

Abreujant-ho més, *via!* es convertí en una verdadera interjecció, una mica com l'it. *via!* 'vés', 'vés-te'n', 'au, avant!', al. *weg!* 'fuig d'aquí', 'fuig-me de davant, fes-te enllà!', 'fugi, home...'. La muller superba que acusa l'home de no estar prou per ella: «No són tan bella

com aquella ---? No és digna --- qui dues boques besa, la una cové que li puda! *Via!* en tota mala ventura anats detràs aquelles ---», BMetge (*Somni* III, *NCL.*, 117.7).

Només és que en català això es produí, per damunt de tot, en combinació amb adverbis: «*via fora!*, *via dins!*, *via sus!*»: «Los catalans preseren vigoria en tal manera que les galees dels comtes se vinceran --- l'Almirall e les sues galees --- cridaren: —Aragó, Aragó! *Via sus*, *via sus!*—. E van pujar en les galees, tot hom, e tot hom que trobaren sobre coberta mori ---», Muntaner (fets de 1287, § 104, Casac. III, 29.29); «Senyor, *via sus*, fets armar vostra gent, que --- vénen onze galees», id. (§ 259). «*Via dins*, que tot és nostre!», crit que donaven els primers que pujaren als murs en l'assalt a Ciutat de Mallorca, el 1229, ms. del S. xvi (*DAG.*). «Massa forta és la revenja, / segadors barcelonins, / --- / sols queda 'l dolent del Comte / --- / Ja al bell davant de sa casa, / fan un crit de --- *via endins!* / rues d'hòmens y de feres, / en infernal remolí, / les portes, que eren barrades, / per terra van, a bocins, / y escala amunt se rebaten / ---», Verdaguier (1866, *Nit de Sang*, 33b).

Via fora és el que va quedar més permanent. En l'origen per fer fugir i sortir algú: «Jhesu Xrist --- cridà: —*Via fora!*—, e dix: —Vade Sathanas!—, e fugí lo diable», StVicentF (*Quar.*, 46.188). En general es tractava d'un crit d'auxili clamant la gent a sortir de les cases, per prestar-ne: «*via fora!*, foc!», «*via fora!*, lladres ---»: «Si cridaven: —*Via fora!*, que en aytal lloc han donat salt—, que's presessen a les armes, e que vinguessen tots devant Nòs», Jaume I (Ag., 425); «que --- la envergonyís --- hac de consell, que quan se emmalairia com solia, que cridàs, altes veus, ---*Via fora!* --- fins que tothom s'ajustàs aquí, e que pujassen a veure ell per què faia aquella cosa», Eiximenis (*Terç*, § 94, *NCL.* vi, 26.26).

En exs. com el darrer, sense demanar pròpiament socors, podia arribar a ser una crida per provocar moviments exaltats, d'horror, alarma, escàndol. Encara més: el *Cardenal de Caritat*, encarregat d'aquesta missió pel Papa Blanquerna, mou avalot i brega contra un dignatari malbaratador: «*Via fora*, *via fora!*, que l'artia ca menuga e guasta los béns dels pobres!», Llull (*Blanq.*, *NCL.* II, 79.8).

I això se substantiva: *metre el via-fora*, *el via-fora va* ---: «Con l'alba se féu, los dos milia peons foren sus alt al coll, que anc no hi foren sentits per aquells qui hi estaven en guàrdia, entró --- foren bé espacejats, que de cinquanta que n'hi havia no, n'escaparen mas cinc, qui *meteren via-fora*, e fugiren envers la host de Castelló, qui era al coll de Banyuls, e con aquells de --- Castelló --- ho sentiren, presren tuit les armes ---», Muntaner; «veçrets --- fer mortaldat de francesos que --- los hagren tots, qui morts, qui preses; e l *via-fora anà* a Rèjol; e l rei Carles --- féu armar --- la ciutat de Rèjol, aparellat de defendre si e la ciutat», id. (Casac. IV, 16; II, 17).

Al costat de FORAS hi havia en llatí FORIS, tots dos conservats en romànic, i aquell va donar *fora*, però